

Περίγραμμα ομιλίας στην Λινού, 9 Αυγούστου 2012, περί Ανδρέα Ζάκου

Ο Ανδρέας Ζάκος είναι μια από τις τραγικότερες προσωπικότητες του απελευθερωτικού μας αγώνα. Και το βάθος του δράματός του επέπρωτο να προσλάβει φοβερές διαστάσεις πολύ μετά τον απαγχονισμό του, στις 9 Αυγούστου 1956, με συντροφιά στους προθαλάμους του Άδη και στην καταπακτή της αγχόνης τον Χαρίλαο Μιχαήλ και τον Ιάκωβο Πατάτσο. Αλλ' επί του θέματος θα επεκταθώ αφού αναφερθώ εν συντομία στην ιστορική εξέλιξη. Διότι η προσωπικότητα του ήρωα αποκαλύπτεται στο προοίμιο της τραγωδίας του. Εδώ, στη γενέτειρά του, την Λινού, με τους γονείς, τ' αδέρφια, τους φίλους, τους πρώτους συναγωνιστές, ύφανε στον αργαλειό της ιστορίας της ελευθερίας το πνεύμα του αγώνα και εικόνισε την αυτοθυσία, ως όρο της απελευθέρωσης από τον ζυγό της δουλείας. Εδώ, το πνεύμα του αγώνα, άκμαζε πριν από την 1η Απριλίου 1955. Τεκμήριο η συμμετοχή του Γιώργου Ζάκου, αδελφού του Ανδρέα, στη δολιοφθορά της νύχτας της γιορτής της στέψης της βασίλισσας της Αγγλίας το 1953. Ο Γιώργος με την ομάδα της ΠΕΟΝ, ανατίναξαν το σύστημα ηλεκτροδότησης στην Κόση, με αποτέλεσμα τη συσκότιση της τάφρου των τειχών της Λευκωσίας όπου θα γινόταν ο εορτασμός, και η διάλυση των συγκεντρωμένων υπό την βροχή του λιθοβολισμού, από παλληκάρια, από τις επάλξεις όπου είχαν ακροβολιστεί και με το πετροβολητό τους ματαίωσαν το πρόγραμμα της αγγλοκρατίας.

Εξάλλου, ο Ανδρέας πρωταγωνιστούσε στις τοπικές και περιφερειακές εκδηλώσεις των εθνικών επετείων και στην οργάνωση εν συνεχεία της ΕΟΚΑ, με την μύηση φίλων και συγγενών. Ένας από τους φίλους ο Χαρίλαος Μιχαήλ από την Γαληνή. Πήραν μέρος στην αποστολή της ομάδας Μάρκου Δράκου στο Μερσινάκι, τους αρχαίους Σόλους, στις 15 Δεκεμβρίου 1955. Έστησαν ενέδρα. Ακολούθησε μάχη. Έπεσε δίπλα στον Ζάκο ο Χαράλαμπος Μούσκος, ο πρώτος νεκρός αντάρτης της ΕΟΚΑ και τραυματίστηκαν ο Μάρκος κι ο Ανδρέας. Τα γεγονότα περιγράφω στους τόμους «ΕΟΚΑ έτσι πολεμούν οι Έλληνες». Έγινε οπισθοχώρηση. Έμειναν στη σκηνή της μάχης ο νεκρός Χαράλαμπος και τραυματίας ο Ανδρέας. Και ο Χαρίλαος Μιχαήλ, που βρισκόταν παρατηρητής σε απόσταση κι αντί να φύγει έτρεξε κοντά στον συναγωνιστή του. Από μια φράση του λάμπει το ηθικό μεγαλείο των ανθρώπων του καιρού. Όταν ρωτήθηκε γιατί δεν έφυγε μετά τη μάχη απάντησε: Να φύγω; Και ν' αφήσω τον φίλο μου τραυματισμένο; Ήταν ο απλός Έλληνας της ΕΟΚΑ, που με τη λακωνικότητά του χάραξε στο γρανίτη της ιστορίας το ΦΙΛΟΤΙΜΟ. Την καθαρά Ελληνική αρετή που δεν υπάρχει σ' άλλη γλώσσα εκτός από τη δική μας. Την Ελληνική. Δίπλα στην ανθρωπιά. Για να 'ναι στην αιωνιότητα υπαρξιακοί στύλοι του σωστού κι άδολου ανθρώπου, που θυσιάζεται για τα ευγενέστερα ιδεώδη που τιμούν τη διέλευσή του από το γρήγορο πέρασμά του από τη ζωή.

Η δράση του Ανδρέα Ζάκου στον εθνικό και κοινωνικό στίβο ήταν πολυδιάστατη. Απλωνόταν στη μείζονα περιοχή. Από την Λινού και την Λεύκα όπου η οικογένεια μετοίκησε, μέχρι τον Πύργο, τα καταράχια της Τηλυριάς. Δράση πατριωτική. Ανθρωπιστική. Και αδιάκοπα αγωνιστική. Για την πατρίδα. Για τον Λαό. Για τα δίκαια της κοινωνίας. Για την εργατιά της

Μεταλλευτικής Εταιρείας. Τους υπαλλήλους. Τους μεταλλωρύχους. Και εκ των πραγμάτων για την αξίωση της ελευθερίας της βασανισμένης πατρίδας. Διάβαζε. Ερευνούσε. Προβληματιζόταν. Αγωνιούσε κι αγωνιζόταν με αυτοθυσία. Εντάχθηκε κι έδρασε στο αντάρτικο. Η ηρεμία του μπροστά στον θάνατο εκπλήσσει. Η προσωπικότητά του λαμπρή όπως τον ήλιο που ανατέλλει από τα Σολιάτικα βουνά. Όταν τον ρώτησαν αν έχει τελευταία επιθυμία πριν απαγχονιστεί, ζήτησε ν' ακούσει την «Ηρωϊκή Συμφωνία» του Μπετόβεν! Στο τελευταίο του γράμμα στον αδελφό του έγραφε: «Η ώρα του θανάτου πλησιάζει, μα στην ψυχή μας φωλιάζει ηρεμία. Τη στιγμή αυτή ακούμε την Ηρωϊκή Συμφωνία του Μπετόβεν. Στη θέση που βρισκόμαστε ούτε με το μικροσκόπιο δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε πού υπάρχει τραγωδία στον θάνατο»...

Ενδεικτική του χαρακτήρα του Ανδρέα Ζάκου η μαρτυρία που μου έδωσε ο δικηγόρος του, Ο Γλαύκος Κληρίδης : «Ο Ζάκος ήταν κάτι το διαφορετικό. Ήταν εξαιρετικός. Είχε συλλάβει η Οργάνωση ένα γέρο Εγγλέζο, (τον Τζων Κρήμερ στην Κερύνεια, ΕΟΚΑ, τόμος Α΄σελ. 403), με σκοπό να τον κρεμάσουν για αντίποινα στη δική του εκτέλεση. Μου έκανε ο ίδιος έκκληση να τον αφήσουν... Ο ίδιος είπε «όχι, δεν θέλω να γίνει αυτό το πράγμα». Ο Ζάκος ήταν ένα λεπτοκαμωμένο παιδί, είχε όμως δύναμη ψυχής τεράστια». (Από τον Β΄τόμο της ΕΟΚΑ, σελ 53).

Ας λυτερώσουμε την ψυχή να γεμίσει με την ιερή νύχτα του απαγχονισμού. Με ηρεμία, οι μελλοθάνατοι, περίμεναν ν' ακούσουν τα βήματα του δημίου τους και της κουστωδιάς του θανάτου. Είχαν ήδη μετάσχει στη σύντομη ιεροτελεστία της δικής τους κηδείας! Έψαλλαν με τον παπά τη νεκρώσιμη ακολουθία του δικού τους θανάτου. Ο Ιάκωβος κανοναρχούσε στην υμνωδία. « Ότε κατήλθες προς τον θάνατον»... Έδεσαν πισθάγκωνα τα χέρια τους. Τους οδήγησαν στον προθάλαμο του Άδη. Πάτησαν στην ξύλινη καταπακτή. Τους έδεσαν τα πόδια. Τους πέρασαν τους βρόχους στους λαιμούς. Ο δήμιος τράβηξε τον μοχλό. Η καταπακτή άνοιξε. Τα κορμιά κρεμάστηκαν... Αλλά η αυλαία δεν έπεσε. Γιατί;

Χρόνια μετά, όταν έγραφα το τρίτομο έργο «ΕΟΚΑ έτσι πολεμούν οι Έλληνες», ενδιέτριψα στην τραγωδία των απαγχονισμών. Ο μ. Μιχαλάκης Τριανταφυλλίδης, εισαγγελέας της Δημοκρατίας, με παρότρυνε να ερευνήσω αν ο θάνατος είναι ακαριαίος στην αγχόνη, διότι είχε την πληροφορία ότι το πρόσωπο του Ανδρέα Ζάκου ήταν μελανιασμένο, που πιθανόν να οφειλόταν σε πνιγμό κι ίσως να επέτρεπε το ερώτημα αν όντως τον Αντρέα τον κρέμασαν τρεις φορές..

Με τη βοήθεια του Ανδρέα Σπανού, Ερευνητή ψυχολογικών και κοινωνιολογικών θεμάτων, εκδότη του προαναφερομένου έργου, αρχίσαμε την έρευνα περί του εάν είναι ακαριαίος ο θάνατος στην κρεμάλα. Παρακάλεσα τον μ. Κωστάκη Ζαμπάρτα, τότε διευθυντή της καρδιολογικής κλινικής του Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας, να γνωματεύσει επί της περιπτώσεως. Μελέτησε το θέμα και μου απάντησε: Η καρδιά συνεχίζει να πάλλει τρία λεπτά μετά τον απαγχονισμό... Η εικασία μου φυσιολογική. Άρα η καρδιά στέλλει αίμα στον εγκέφαλο. Λειτουργεί κατά συνέπεια ο εγκέφαλος;

Μίλησα επανειλημμένα με τον Παπαντώνη περί του εάν το πρόσωπο του Ζάκου ήταν μελανιασμένο. Μίλησα διεξοδικά με τον πατέρα Φώτιο Καλογήρου, κρατούμενο, τότε, στις Κεντρικές Φυλακές. Είπε: «Την επομένη του απαγχονισμού του Ζάκου, του Μιχαήλ και του Πατάτσου, το πρωί, ήρθε στο κελί μου ο αξιωματικός Ήτεν. Έλεγαν πως ήταν ο δήμιος. Έκατσε στο κρεβατάκι μου, έπιασε το κεφάλι του με τα χέρια του κι έλεγε : Three times my father, three times my father... Ο Ήτεν πήγε στην Αμμόχωστο όπου έμενε κι ύστερα τίναξε τα μυαλά του στον αγέρα»!...

Περαίνω με τη διαπίστωση του δημίου της Αγγλίας του Άλμπερτ Πιέρπόϊντ, με εκατοντάδες εκτελέσεις στο... ενεργητικό του, ότι ο δήμιος πρέπει να 'ναι ειδικευμένος. Να μετρήσει το βάρος του μελλοθανάτου, το ύψος του, να υπολογίσει το μήκος του σχοινιού και πώς θα το περάσει στον λαιμό, γιατί αν το σχοινί είναι μακρύ ο θανατοποινίτης θ' αποκεφαλιστεί, ενώ αν είναι κοντό θα πεθάνει από ασφυξία... Κάτι τέτοιο έχει τεκμηριωθεί στη Βαγδάτη.